

การพัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก

The Development of Innovative Cognition With Community Participation for Buddhist Cultural Tourism Trace Back to the History of the Chaopraya-Pasak Basin

กิตติพงษ์ สีสสุโท¹, สุเทพ สุทธิญาโน², ประยูร สุธะใจ³, สุพิศ ผ่องศิริ⁴ และ สรายุทธ อุดม⁵
Kittipong Silasuddho¹, Suthep Suthiyano², Prayoon Suyajai³, Supit Pongsiri⁴ and Sarayuth Udom⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, Email: ¹phrakittipong789@gmail.com

Retrieved: November 11, 2024; Revised: February 27, 2025; Accepted: February 28, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก 2) เพื่อศึกษาประสิทธิผลนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ ย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก รูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี โดยใช้วิธีศึกษาวิจัยเอกสาร วิจัยเชิงสำรวจ การศึกษาภาคสนาม การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่ในการวิจัยประชากรทั้ง 6 จังหวัดภาคกลาง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบอสาสมัคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 20 รูป/คน อบรม 2 วัน กับกลุ่มผู้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมรูปแบบการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ จำนวน 30 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. พัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มี 3 วิธี คือ 1) การให้โอกาสคนดีสามารถจะนำชุมชนช่วยตัดสินใจแก้ปัญหา 2) มีส่วนรู้ส่วนเห็นร่วมมือในกิจกรรมศิลปะประเพณีวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน 3) วิถีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ 2. ประสิทธิผลนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านการสืบสานชุมชนยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน 2) ด้านการอนุรักษ์ ชุมชนมีการอนุรักษ์ตลาดน้ำโบราณบ้านต้นตาล และหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน 3) ด้านการพัฒนาชุมชนบ้านต้นตาล ได้จัดตั้งองค์กรชุมชนและกลุ่มอาชีพภายในชุมชน 4) ด้านการต่อยอด คือ เศรษฐกิจจากการรวมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนมาทำธุรกิจท่องเที่ยว 3. รูปแบบนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มีรูปแบบ 4 คือ 1) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ 2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 3) รูปแบบการท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี 4) รูปแบบการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท

คำสำคัญ: การพัฒนา; นวัตกรรม; การรู้คิด; แบบมีส่วนร่วม; การท่องเที่ยว; วัฒนธรรมเชิงพุทธ

Abstract

This Article aimed 1) to develop community participatory cognitive innovations for Buddhist cultural tourism, tracing the history of the Chao Phraya-Pa Sak river basin, 2) to study the effectiveness of community participatory cognitive innovations. Buddhist cultural tourism Retracing the history of the Chao Phraya-Pasak river basin. 3) To present an innovative model of community participation in Buddhist cultural tourism. Retracing the history of the Chao Phraya-Pasak river basin. Mixed methods research model By using the method of document research. survey research Field studies Quantitative research Qualitative research By collecting data from the population research area in all 6 provinces in the central region. Using the volunteer selection method. The research instrument used was an in-depth interview. Key informants, 20 figures/person, trained for 2 days with a group of participants in the Buddhist cultural tourism potential development program, 30 figures/person. Data were analyzed by content analysis and then described descriptively.

The results of the research found that: 1. Develop community participatory thinking innovations towards Buddhist cultural tourism, tracing the history of the Chao Phraya-Pa Sak river basin, with 3 methods: 1) Giving opportunities for good people who can lead the community to help make decisions to solve problems. Problem 2) Participate in knowledge and cooperation in artistic activities, traditions, local cultural ways. 3) Local cultural traditions create economic value. 2. The effectiveness of the community's participatory cognitive innovation in Buddhist cultural tourism, tracing the history of the Chao Phraya-Pa Sak river basin, has 4 aspects: 1) the aspect of community continuation, still adhering to cultural traditions and traditions of the community 2) Conservation The community has preserved the ancient floating market of Ban Ton Tan. and the Thai Yuan Folk Culture Hall. 3) Development of the Ban Ton Tan community. A community organization has been established. and professional groups within the community. 4) The extension aspect is the economy from the integration of cultural occupations of people in the community to do tourism business. 3. Innovative model for community participation in Buddhist cultural tourism, tracing the history of the Chao Phraya-Pa Sak river basin. There are 4 models: 1) Buddhist cultural tourism development model 2) Buddhist cultural tourism model History 3) Tourism format for cultural and traditional events 4) Tourism format for viewing rural life.

Keywords: Development; Innovation; Cognition; Participatory type; Travel; Buddhist Culture

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 เป็นแผนการพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบและการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ โดยที่รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิ

บาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้อง และบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ 1. ต่อยอดอดีตโดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่นๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ 2. ปรับปัจจุบัน เพื่อปูทางสู่อนาคตผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ และ 3. สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการพัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคตบนพื้นฐานของการต่อยอดอดีต และปรับปัจจุบัน ซึ่งประเด็นสำคัญของยุทธศาสตร์นี้ ในข้อที่ 3 สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว โดยการรักษารูปแบบจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง ประกอบด้วย 1.ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม 2.ท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ 3. ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย 4. ท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ และ 5.ท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ โดยคณะที่วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ จึงได้มีแผนการพัฒนาโครงการชุดวิจัยคือการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก ซึ่งจะเชื่อมโยงกับพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในแผ่นดินไทยก่อน พ.ศ. 1800 มีชื่อเรียกว่ายุคอารยธรรมเก่าเป็นช่วงก่อนคนไทยจะมาสร้างบ้านแปลงเมืองโดยได้มีกลุ่มอารยธรรมที่สำคัญเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหลายอาณาจักร เช่น ทวารวดี ละโว้ ศรีวิชัย โดยอาณาจักรเก่าเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อการขยายตัวของพระพุทธศาสนาเข้ามายังภูมิภาคนี้หลายครั้งหลายครา ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาทหรือมหายานจึงถือว่าพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยความมั่นคงของพระพุทธศาสนาจะมีความเชื่อมโยงกับกษัตริย์หรือรัฐเป็นสำคัญประกอบกับโลกในยุคโบราณมีอิทธิพลทางศาสนาเป็นกระแสหลักนำชีวิตผู้คน

กิจกรรมทางศาสนา จึงแฝงอยู่กับทุกกิจกรรมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆอย่างแยกไม่ออก โดยกษัตริย์หรือผู้ครองนครจะมีส่วนอย่างมากต่อความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาขณะเดียวกันหลักคำสอนและองค์การทางศาสนาก็มีความสำคัญ และจำเป็นต่อการสร้างความมั่นคงให้กับผู้ปกครองเช่นเดียวกัน (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559)

ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อและข้อปฏิบัติสายอื่นๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเอง ที่เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย หรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556)

ด้านการท่องเที่ยวที่ควรให้ความสำคัญประกอบด้วย (1) การสร้างความร่วมมือทั้งในระดับ ประเทศ และระดับพื้นที่กับประเทศต้นทางที่มีประวัติติดเชื่อตกต่ำ (Travel Bubble) ควบคู่กับการทำตลาดเชิงรุกและสร้างแบรนด์เมืองที่มีประวัติ ติดเชื่อตกต่ำหรือปลอดภัย สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความ ปลอดภัยและต้องการอยู่แบบระยะยาวให้การเดินทางมาประเทศไทย เป็น Hi Trip และ Hi Trust (2) เชื่อมโยงแพลตฟอร์มไทย

ชนะซึ่ง สามารถติดตามผู้เดินทางกับแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชัน ด้าน การท่องเที่ยวเป็นภาษาต่างประเทศ (3) ปรับปรุงบริการที่เกี่ยวข้องกับ ด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานการให้บริการและสุขอนามัยครอบคลุม เพิ่มขึ้นตลอดห่วงโซ่อุปทาน เช่น บริการที่พักและบริการรถรับส่ง สาธารณะ เป็นต้น (4) สนับสนุนให้มีการ ผูกอบรมทักษะบุคลากรด้าน การท่องเที่ยวที่เน้นด้านการดูแลสุขภาพ (5) ประสานความร่วมมือ ระหว่างกิจการ ขนาดเล็กในห่วงโซ่อุปทานให้สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่กันและกัน เช่น โรงแรมขนาดเล็กกับบริการฟิตเนส หรือกับนวดแผนไทย ฯลฯ เป็นต้น (รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว (Tourism Economic Review), 2563)

จากมูลเหตุที่กล่าวมาเบื้องต้นทำให้เห็นได้ว่า ผลกระทบจากสถานการณ์โควิดส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง และทั่วโลกโดยเฉพาะการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรูปแบบธุรกิจที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็น ความสำคัญและหาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้วยรูปแบบต่าง ๆ ให้ชัดเจนไปพร้อม ๆ กับการศึกษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธและการจัดการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่ส่งเสริม การเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่และโดยเฉพาะในวัดที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในแต่ละเส้นทางใน กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 6 จังหวัด อันจะนำไปสู่การที่ผู้คนทั้งใน และต่างประเทศสามารถที่จะเข้าถึงแหล่ง การท่องเที่ยวเชิงพุทธทั้งสามเส้นทางของประเทศไทยเราได้โดยง่าย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา- ป่าสัก เพื่อเกิดเอกภาพในการศึกษาเรื่องแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนของประเทศไทย อันจะเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวโน้มของการพัฒนาของชาติในอันดับต่อไป

แผนงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยมีการบูรณาการระหว่างศาสตร์ คือเพื่อการพัฒนาการออกแบบเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดภาคกลางตอนบน 6 จังหวัดได้แก่ พระนครศรีอยุธยา- อ่างทอง-สิงห์บุรี-ชัยนาท- ลพบุรี-และสระบุรี โดยมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา เป็นต้น คณะผู้วิจัยหลายท่านมีประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ ดังนั้น แผนบูรณา การการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอย ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ ย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ ย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก คัดเลือกแบบอาสาสมัคร (Voluntary Selection) การวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระภิกษุสงฆ์ 2) กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน 3) ครู 4) จิตอาสาชุมชน 5) นักปราชญ์ชุมชน จำนวน 20 รูป/คน และจัดอบรม 2 วัน กับกลุ่มผู้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรม รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ จำนวน 30 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม แบบประเมิน แบบวัดสังเกตพฤติกรรมในระหว่างกิจกรรม และแบบประเมินความพึงพอใจ 2) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง เป็นคำถามปลายเปิด

การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ในแต่ละระยะของการดำเนินวิจัยมี 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 สรุปรวมตามประเด็นของวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด ปัญหาของงานวิจัยขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้เทคนิคของการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ แต่ละวิธีการขึ้นอยู่กับสาระสำคัญของสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อเปลี่ยนข้อมูลดิบจากการดำเนินการวิจัย มาเป็นสารสนเทศการวิจัยเป็นบทสรุปของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technic) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. การพัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก 3 วิธี คือ 1) การให้โอกาสคนดีสามารถจะนำชุมชนช่วยตัดสินใจแก้ปัญหา ค่าเฉลี่ย 4.89 มากที่สุด 2) มีส่วนรู้ส่วนเห็นร่วมมือในกิจกรรมศิลปะประเพณีวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ย 4.88 มากที่สุด 3) วิถีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ย 4.48 มาก

2. ประสิทธิภาพนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ ย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาป่าสัก 1) ด้านการสืบสาน ชุมชนยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนบ้านต้นตาลมีวัฒนธรรม 5 อย่าง คือ 1) หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน 2) ผ้าทอขาววน 3) การฟ้อนรำวน 4) การแต่งกายใส่ผ้าขึ้น 5) อาหารผัดหมี่ ไท-วน ประเพณี 6 อย่าง คือ 1) แม่พระทางสายน้ำ 2) ชนข้าว 3) ปเวนทาน 4) จุดประทีปดินกา 5) สลากภัต 6) ปอยข้าวสังข์ 7) การทำบุญสำรวมธาตุ 2) ด้านการอนุรักษ์ ชุมชนมีการอนุรักษ์ตลาดด้านน้ำโบราณบ้านต้นตาล และหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวนขึ้นมาในชุมชนอันเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดสระบุรี 3) ด้านการพัฒนาชุมชนบ้านต้นตาล ได้จัดตั้งองค์กรชุมชน และกลุ่มอาชีพภายในชุมชนบ้านต้นตาลมีการรวมกลุ่มแบบกลุ่มอาชีพ 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มสตรีทอผ้า 2) กลุ่มโฮมสเตย์ 3) กลุ่มขันโตก 4) กลุ่มการแสดงทางวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอ อนุรักษ์ดูแล ควบคุม และสืบสานของอาชีพแต่ละอาชีพภายในชุมชน 4) ด้านการต่อยอด คือ ด้านเศรษฐกิจจากการรวมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนเกิดเป็นการนำเอาวัฒนธรรมในชุมชนมาทำธุรกิจท่องเที่ยว และนำสินค้าที่ผลิตได้จากภายในชุมชนมาขายทั้งสินค้าอุปโภค และบริโภคในตลาดทำน้ำโบราณบ้านต้นตาล ขายให้แก่นักท่องเที่ยวอันเป็นการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน

3. รูปแบบนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มีรูปแบบ 4 อย่าง คือ 1) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ คือ นักท่องเที่ยวมาชมงามด้านพุทธศิลป์ มีความเชื่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ขอพรให้พระ ทำบุญสังฆทาน บูชาวัตถุมงคล 2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี 3) รูปแบบการท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นเพื่อได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปศึกษา ความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ 4) รูปแบบการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท มีนักท่องเที่ยว

เดินทางมาชมหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวน และตลาดต๋าน้ำโบราณบ้านต้นตาล วิถีไท-ยวน ชวนนั่งขึ้น กินอาหารเมือง ชมฟ้อนล้านนา มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การพัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก 3 วิธี คือ 1) การให้โอกาสคนดีสามารถจะนำชุมชนช่วยตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ย 4.89 มากที่สุด 2) มีส่วนรู้ส่วนเห็นร่วมมือในกิจกรรมศิลปะประเพณีวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ย 4.88 มากที่สุด 3) วิธีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ย 4.48 มาก การมีส่วนร่วมการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น คือ วัด ชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน จิตอาสา มีการร่วมทำงานร่วมกับท้องถิ่นแบบองค์รวม ร่วมวิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหาพร้อมส่งเสริม การขาย การท่องเที่ยว ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนั้นต้องประสานเครือข่าย ระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราณีย์ พันมูล ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “กิจกรรมวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เป็นสังคมแบบวัฒนธรรมของคนไทยพุทธ คนไทยเชื้อสายมอญ และคนไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนาน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อคัดสรรและจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่บูรณาการอัตลักษณ์ร่วมแบบวัฒนธรรม ของคนไทยพุทธ คนไทยเชื้อสายมอญ และคนไทยมุสลิมในเกาะเกร็ด ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้ 1) การค้นหาอัตลักษณ์ร่วมของสังคมวัฒนธรรม 2) การคัดสรรกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ร่วม และ 3) การสร้างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ร่วม ด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) การตั้งเป้าหมายชุมชน 2) การสร้างคณะทำงาน 3) การวางแผน 4) การสร้างเครือข่าย 5) การสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ 6) การดำเนินงาน และ 7) การติดตามประเมินผล (จิราณีย์ พันมูล, 2563)

2. ประสิทธิผลนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มีหลักการ 4 ด้าน ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “ICCC” ดังนี้ 1) I คือ ด้านการสืบสาน (Inheritance) หมายถึง ชุมชนบ้านต้นตาล หมู่ 4 ถนนต้นตาล ตำบลต้นตาล อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดสระบุรี ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และประเพณีที่มีลักษณะคล้ายกับชาวล้านนา ภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะการพูดคำเมือง ใส่ผ้าซิ่น ความเชื่อต่างๆ และอาหารโบราณ เช่น ผัดหมี่ ไท-ยวน ข้าวแคบ (ข้าวเกรียบ) มีประเพณีการฟ้อนรำ 2) C คือ ด้านการอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง ชุมชนมีการอนุรักษ์ “ตลาดต๋าน้ำโบราณบ้านต้นตาล” ตลาดนัดริมแม่น้ำป่าสักของชาวชุมชนบ้านต้นตาล ซึ่งเป็นชุมชนไทยยวนที่อพยพมาจาก อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบโบราณที่สืบสานเอาไว้ให้แก่คนรุ่นหลัง เช่น หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวนขึ้นมาในชุมชนอันเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนในจังหวัดสระบุรี 3) D คือ ด้านการพัฒนา (Development) หมายถึง ชุมชนบ้านต้นตาล ได้จัดตั้งองค์กรชุมชนและกลุ่มอาชีพ พบว่าภายในชุมชนบ้านต้นตาลมีการรวมกลุ่มแบบกลุ่มอาชีพจำนวนมากหลังการที่ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการรวมกลุ่มก็เพื่อนำเสนอ อนุรักษ์ ดูแล ควบคุม และสืบสานของอาชีพแต่ละอาชีพภายในชุมชน ซึ่งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนบ้านต้นตาลมีการพัฒนาอาชีพ 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มสตรีทอผ้า 2) กลุ่มโฮมสเตย์ 3) กลุ่มขันโตก 4) กลุ่มการแสดงทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดศิวัช ภาทรญาณ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนในหมู่บ้านดงป่าจั่ว ตำบลมะขามหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนหมู่บ้านดงป่า โดยปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระ และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริม

สนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณี และวัฒนธรรมล้านนา เช่น ประเพณียี่เป็ง เพื่อเป็นการรักษา ฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิด ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีคุณค่ามาเลือกสรรกลั่นกรอง ด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง (พระครูปลัดศิวัช ภาทรญาณ, 2563)

3. รูปแบบนวัตกรรมความรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มีรูปแบบ 4 อย่าง คือ 1) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ คือ นักท่องเที่ยวมาชมงานด้านพุทธศิลป์ มีความเชื่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ขอพรให้พระทำบุญสั่งทานบูชาวัตถุมงคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ (นงเยาว์ ทาระอาธร, 2563) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนาในหัวไร่ยี่เป็งสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ มีด้านสิ่งดึงดูดใจ ควรส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้พร้อม 2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระสนั่น เจริญยิ่ง, 2565) พบว่า 1) วัดไร่ขิงมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีสถานที่และการตกแต่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัตถุโบราณและศาสนสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนของวัดไร่ขิงในด้านชมงานพุทธศิลป์ทำบุญ ให้พระ ขอพร 3) รูปแบบการท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นเพื่อได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ 4) รูปแบบการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน และตลาดด้านน้ำโบราณบ้านต้นตาล วิถีไท-ยวน ชวนนุ่งซิ่น กินอาหารเมือง ชมฟ้อนล้านนา มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระเอกลักษณ์ อชิโต ประเสริฐ ธิลาวัณ พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า วัดจัดการท่องเที่ยวเรียบร้อย สวยงาม มีการพัฒนาและปรับปรุงศาสนสถาน แบบประหยัดเรียบง่าย มีการส่งเสริมการศึกษาแก่บุคลากร การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยการพัฒนาทักษะทางด้านภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะเชิงปฏิบัติธรรมบูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และการบูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทยร่วมกับศาสนอื่น อย่างสันติสุข (พระเอกลักษณ์ อชิโต, ประเสริฐ ธิลาวัณ และพระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ, 2563)

โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ โดยประยุกต์ให้สอดคล้องกับหลักสัปปายะ 7 ประกอบด้วย โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ โดยประยุกต์ให้สอดคล้องกับหลักสัปปายะ 7 ประกอบด้วย 1) อาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวมีการดูแลความสะอาดเป็นประจำ ที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาด ไม่แออัดพลุกพล่าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ประวิทย์ เสงฆ์พระธานี, 2561) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดเจติยภูมิและวัดหนองแขวงพระอารามหลวง มีลักษณะสอดคล้องกับวัดในสมัยพุทธกาล กล่าวคือวัดทั้งสองแห่งมีการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความสงบ ร่มรื่น สะอาด 2) โคจรสัปปายะ (เดินทางเหมาะสม) หมายถึง แหล่งอาหารอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวการเดินทางไปมาสะดวก 3) ภัสสสัปปายะ (การพูดคุยเหมาะสม) หมายถึง ฝ่ายประชาสัมพันธ์คอย

อำนวยความสะดวกข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธอย่างถูกต้อง ใช้วาจาในการสื่อสารที่สุภาพ 4) บุคคลสัปปายะ (บุคลากรเหมาะสม) หมายถึง บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความสามารถ มีความสุภาพเรียบร้อย มีคุณ徳ที่มีความเชี่ยวชาญในการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อัยยรัช อาภาศิลป์, 2563) พบว่า ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างของโมเดลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มารถท่องเที่ยวที่พุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิเคราะห์โมเดลตัวแปรบ่งชี้ องค์ประกอบเชิงยืนยัน แบบจำลองการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยในพุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ตัวแปรแฝง ได้แก่ ด้านการจัดการพื้นที่ใช้สอย ด้านการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว ด้านการจัดสภาพแวดล้อมการท่องเที่ยว 5) อาหารเหมาะสม หมายถึง อาหารมีรสชาติอร่อยต่อนักท่องเที่ยว รับประทานอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ 6) อุตสัปปายะ (สิ่งแวดล้อมเหมาะสม) หมายถึง ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ไม่หนาวไป ร้อนไป น้ำไม่ท่วม 7) อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถเหมาะสม) หมายถึง นักท่องเที่ยวสามารถใช้อิริยาบถหรือแสดงอิริยาบถต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย การอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสม มีสถานที่นั่งเพียงพอ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาปากสัก” ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่โดยนำเสนอโมเดล ดังนี้

1. ประสิทธิผลการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ปากสัก มีหลักการ 4 ด้าน ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “ICCC” ดังนี้

1) I คือ ด้านการสืบสาน (Inheritance) หมายถึง ชุมชนบ้านต้นตาล หมู่ 4 ถนนต้นตาล ตำบล ต้นตาล อำเภอสายบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม โดยเฉพาะการพูดคำเมือง ใส่ผ้าซิ่น ความเชื่อต่าง ๆ และอาหารโบราณ เช่น ผัดหมี่ ไท-ยวน ข้าวแคบ ข้าวเกรียบ มีประเพณีการฟ้อนรำ โดยชาวบ้านต้นตาลเป็นผู้มีความสามารถในการเย็บปักถักร้อย และการทอผ้า เป็นต้น และประเพณีของชุมชนบ้านต้นตาลมีวัฒนธรรม 5 อย่าง คือ 1) หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวน 2) ผ้าทอชาวยวน 3) การฟ้อนรำยวน 4) การแต่งกายใส่ผ้าซิ่น 5) อาหารผัดหมี่ ไท-ยวน และมีประเพณี 7 อย่าง คือ 1) แห่แม่พระทางสายน้ำ 2) ชนข้าว 3) ปวงทาน 4) จุดประทีปดินกา 5) สลากภัต 6) ปอยข้าวสังข์ 7) การทำบุญสำรวมธาตุ

2) C คือ ด้านการอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง ชุมชนมีการอนุรักษ์ “ตลาดตำนานโบราณบ้านต้นตาล” ตลาดนัดริมแม่น้ำปากสัก ของชาวชุมชนบ้านต้นตาล อำเภอสายบุรี ซึ่งเป็นชุมชนไทยยวนที่อพยพมาจาก อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบโบราณที่สืบสานเอาไว้ให้แก่คนรุ่นหลัง เช่น หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวนขึ้นมาในชุมชนอันเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวน

3) D คือ ด้านการพัฒนา (Development) หมายถึง ชุมชนบ้านต้นตาล ได้จัดตั้งองค์กรชุมชนและกลุ่มอาชีพ พบว่าภายในชุมชนบ้านต้นตาลมีการรวมกลุ่มแบบกลุ่มอาชีพจำนวนมากหลังการที่ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการรวมกลุ่มก็เพื่อนำเสนอ อนุรักษ์ดูแล ควบคุม และสืบสานของอาชีพแต่ละอาชีพภายในชุมชน ซึ่งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนบ้านต้นตาลมีการพัฒนาอาชีพ 4 กลุ่ม ดังนี้ คือ 1) กลุ่มสตรี ทอผ้า 2) กลุ่มโฮมสเตย์ 3) กลุ่มขันโตก 4) กลุ่มการแสดงทางวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอ อนุรักษ์ดูแล ควบคุม และสืบสานของอาชีพแต่ละอาชีพภายในชุมชน

4) C คือ ด้านการต่อยอด (Continuation) คือ ด้านเศรษฐกิจจากการรวมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนเกิดเป็นการนำเอาวัฒนธรรมในชุมชนมาทำธุรกิจท่องเที่ยว และนำสินค้าที่ผลิตได้จากภายในชุมชนมาขายทั้งสินค้าอุปโภค และบริโภคในตลาดทำน้ำโบราณบ้านต้นตาล ขายให้นักท่องเที่ยวอันเป็นการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน

2. การรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มีรูปแบบ 4 อย่าง คือ

1) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ คือ นักท่องเที่ยวมาชมงามด้านพุทธศิลป์ มีความเชื่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ขอพรให้พระ ทำบุญสังฆทาน บูชาวัตถุมงคล เป็นต้น

2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี

3) รูปแบบการท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นเพื่อได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ศึกษา ความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ

4) รูปแบบการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมห่อวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ยวน และตลาดน้ำโบราณบ้านต้นตาล วิถีไท-ยวน ชวนนั่งชิงช้า กินอาหารเมือง ชมฟ้อนล้านนา มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

3. การรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก มีองค์ประกอบ 5 วิธี ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “APODE” ดังนี้

1) A คือ วิเคราะห์ปัญหา (Analyze) หมายถึง ชุมชนช่วยกันสำรวจ วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว วัฒนธรรมเชิงพุทธ ปัญหา และเหตุที่มาของปัญหาในพื้นที่ชุมชนต้นตาล ประชากรที่ได้รับผลกระทบ การแก้ปัญหาของชุมชน และผลลัพธ์ที่เกิดจากการแก้ปัญหา

2) P คือ วางแผน (Planning) หมายถึง ชุมชนบ้านต้นตาลประชุมช่วยกันวางแผนกำหนดอนาคต และกิจกรรมพัฒนาของชุมชนบ้านต้นตาล โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน

3) O คือ ปฏิบัติการ (Operation) หมายถึง กระบวนการทำงาน และประสิทธิผลของการปฏิบัติของชุมชน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.1 ใช้เวทีประชาคมประชุมแกนนำเพื่อวางแผนทาง จุดประกายความคิด สร้างความมั่นใจ และใช้กระบวนการชุมชนในการจัดทำแผน โดย 1) จัดเวทีทบทวนแผนในกรณีที่ชุมชนมีแผนอยู่แล้ว 2) แกนนำชุมชนและสมาชิกสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม 3) แกนนำชุมชนจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านวิเคราะห์ข้อมูล 4) ทักษะศึกษาเรียนรู้จากชุมชนที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาที่เข้มแข็ง 5) แกนนำชุมชนจัดเวทีทำแผนชุมชน

3.2 นำแผนชุมชนที่ได้ไปดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ 1) ชุมชนร่วมกันดำเนินการเอง 2) ประสานภาคีการพัฒนาทุกหน่วยงาน 3) ประสานแผนชุมชนกับแผนระดับตำบล ท้องถิ่นอำเภอและจังหวัด 4) ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน

4) D คือ พัฒนา (Development) หมายถึง ประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จิตอาสาในชุมชน และพระสงฆ์ร่วมกันวางแผนเพื่อปรับปรุงสร้างสรรค์ ชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม ตามความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิดริเริ่มการพึ่งตนเองของประชาชนเป็นสำคัญ

4. การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ป่าสัก โดยประยุกต์หลักสัปปายะ 7 ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ มีองค์ประกอบ 7 อย่าง ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “LTSPFEP” ดังนี้

1) L คือ อาวาสสัปปายะ (location) (สถานที่เหมาะสม) หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่มีการดูแลความสะอาดเป็นประจำ ที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาดสะอาด ไม่พลุกพล่านจอแจ จัดให้อยู่ในที่ ๆ ปราศจากมลภาวะ ไม่แออัดพลุกพล่าน

2) T คือ โคจรสัปปายะ (Travel) (เดินทางเหมาะสม) หมายถึง แหล่งอาหารอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวการเดินทางไปมาสะดวก ถนนหนทางเรียบร้อย ไม่ซับซ้อนวกไปวกมา การเดินทางสถานที่สำคัญต่าง ๆ มีระยะพอเหมาะมีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป เดินทางได้ง่าย

3) S คือ ภัตตสัปปายะ (Speaking) (การพูดคุยเหมาะสม) หมายถึง ฝ่ายประชาสัมพันธ์คอยอำนวยความสะดวกข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธอย่างถูกต้องครบถ้วน ใช้งานในการสื่อสารที่สุภาพไพเราะน่าฟังให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4) P คือ บุคคลสัปปายะ (Personnel) (บุคลากรเหมาะสม) หมายถึง บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความสามารถ มีความสุภาพเรียบร้อย มีคุณ徳ที่มีความเชี่ยวชาญในการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ คนในชุมชนปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรที่ดีคอยให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความเป็นกันเอง

5) F คือ โภชนสัปปายะ (Food) (อาหารเหมาะสม) หมายถึง อาหารมีรสชาติอร่อยต่อนักท่องเที่ยว เกื้อกูลต่อสุขภาพการปรุงอาหารถูกต้องตามหลักสุขอนามัย ราคาไม่แพงจนเกินไป และมีอาหารให้เลือกหลากหลาย

6) E คือ อุตสัปปายะ (Environment) (สิ่งแวดล้อมเหมาะสม) หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ไม่หนาวไป ร้อนไป น้ำไม่ท่วม ไม่มีภัยธรรมชาติ มีการจัดการสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมเชิงพุทธอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ปราศจากมลภาวะทางเสียง และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์

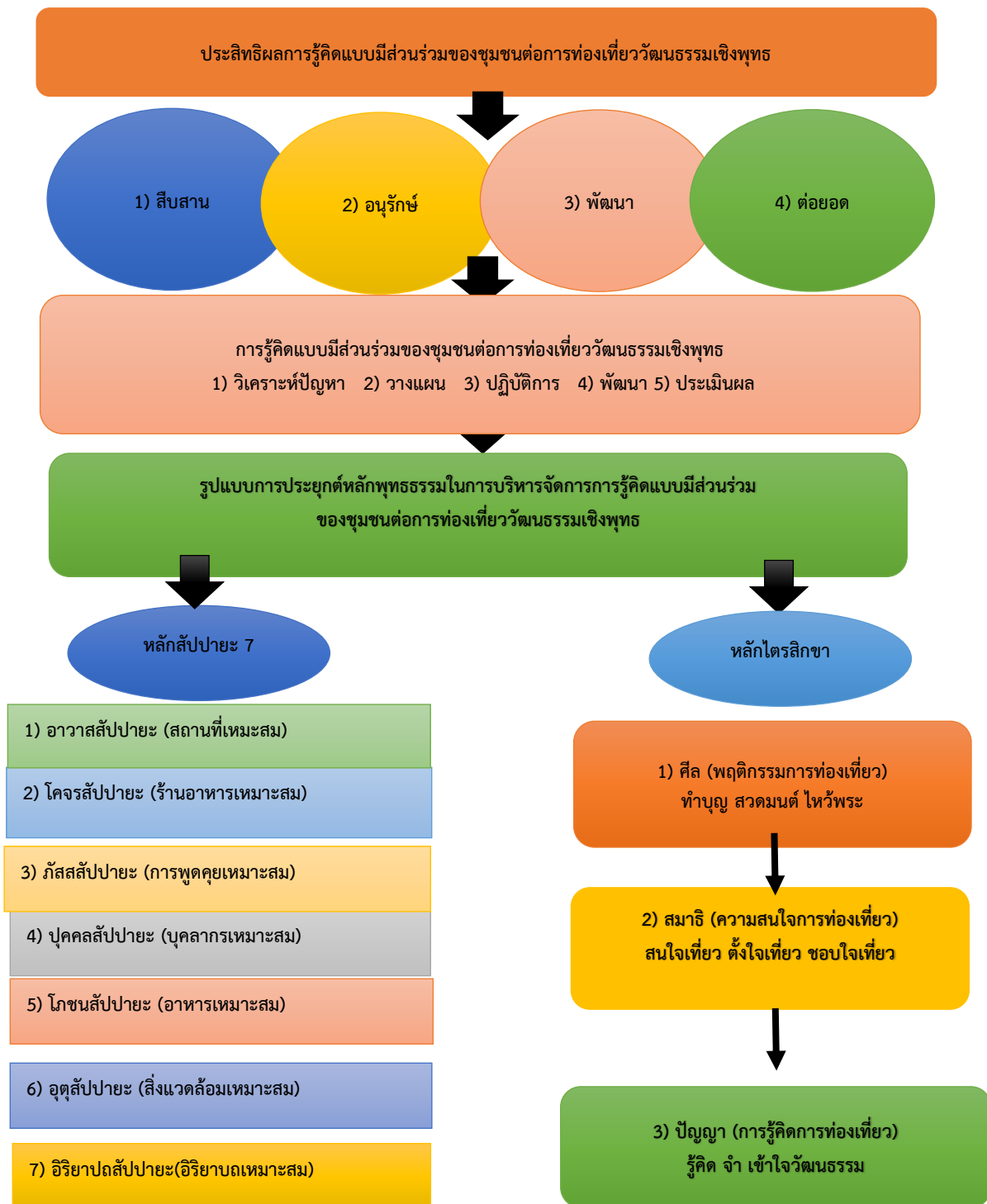
7) P คือ อิริยาปสัปปายะ (Posture) (อิริยาบถเหมาะสม) หมายถึง นักท่องเที่ยวสามารถใช้อิริยาบถหรือแสดงอิริยาบถต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย การอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสมกับเหตุการณ์เคลื่อนไหวได้สะดวก อิสระ วางตนได้เหมาะกับกาลเทศะ จากการมีสถานที่นั่งพักที่เพียงพอ

4.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธมีการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับหลักธรรมไตรสิกขา มีองค์ประกอบ 3 อย่าง ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “PMI” ดังนี้

1) P คือ ศีล (Precept) (พฤติกรรมการท่องเที่ยว) หมายถึง นักท่องเที่ยวเดินทางมาทำบุญถวายสังฆทาน สวดมนต์ไหว้พระ ขอพรพระพุทธรูปสิ่งศักดิ์ภายในวัด ในมิติทางพระพุทธศาสนาได้นับรวมสถาปัตยกรรม (อุโบสถ เจดีย์ วิหาร) จิตรกรรม (ภาพวาดฝาผนัง) และประติมากรรม (พระพุทธรูป วัตถุสิ่งของ เช่น คัมภีร์ธรรม) ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาว่าเป็น “พุทธศิลปกรรม”

2) M คือ สมาธิ (Meditate) (ความสนใจท่องเที่ยว) หมายถึง นักท่องเที่ยวมีความสนใจ ตั้งใจศึกษา พหุวัฒนธรรม และชอบใจแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งถ่ายทอดศิลปวิทยาการและธรรมะ ศิลปะกลายเป็นเครื่องมือชี้ชวนให้เข้าวัด เป็นสื่อในการรับรู้ความเข้าใจในหลักธรรมให้มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล เสียสละ บริจาคทาน งานพุทธศิลปกรรมก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ให้เกิดความเกษมเบิกบาน มีความ สุขสงบ โปร่งเบา รมเย็นในจิตใจ

3) I คือ ปัญญา (Intellect) (การรู้คิด) หมายถึง ชุมชนมีการรู้คิดจำวัฒนธรรมที่ดงาม คิดอนุรักษวัฒนธรรมเชิงพุทธ เข้าใจวัฒนธรรมเชิงพุทธ พระสุปเจดีย์ พระแท่นได้นันตริมหาโพธิ์ รอยพระพุทธรบาท แผ่นจารึกหัวข้อ พุทธธรรม เป็นต้น โบราณวัตถุต่างๆ เหล่านี้มีคุณค่าในฐานะสิ่งอนุสรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนา และเป็นสิ่งประกอบในศาสนาพิธี เป็นสัญลักษณ์ของความดงาม

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบนวัตกรรมการรู้คิดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธย้อนรอยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาปากสัก

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ หรือแนวทางเกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธทั่วประเทศ

2. การใช้ประโยชน์ในเชิงการบริหาร การจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธควรเน้นการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน ส่งเสริมการสร้างคน สร้างงาน ให้ทุกคนในพื้นที่ได้รับ ผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในรูปแบบของการกุศลหรือมูลนิธิต

3. การใช้ประโยชน์ในเชิงการปฏิบัติ ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงการบริหารจัดการ ควรกำหนดช่องทางให้นักท่องเที่ยวมีส่วนในการเสนอแนวทาง ประเมิน และได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรขยายหรือพัฒนาต่อยอดการวิจัยเกี่ยวกับการทำสื่อประชาสัมพันธ์จัดกิจกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ 9 วัด โดยการใช้โซเชียลมีเดีย เช่น คลิปวิดีโอ ดิจตอล เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ไลน์แอด สามารถสื่อสารการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธชุมชนเกิดการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นพิเศษ และนำเสนอคลิปวิดีโอในการวิจัยครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). *พิมพ์ลักษณ์*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิราณีย์ พันมูล และประพันธ์ โพธิ์พูลพรหม. (2563). กิจกรรมพหุวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 12(4), 307-318.
- นภาพร ทาระอาธร. (2563). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประวิทย์ เสงพะธานี. (2561). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ: พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระครูปลัดศิวัธ ภาทรญาณ. (2563). *การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนในหมู่บ้านดงป่าจั่วตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสนั่น เจริญยิ่ง. (2565). *รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดไร่ขิง* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระเอกลักษณ์ อธิโต, ประเสริฐ ธิลาว และ พระมหากฤษฎา กิตติโสภณ. (2563). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม*. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(1), 121-134.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อัยยรัช อาภาศิลป์. (2563). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยในพุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Tourism Authority of Thailand. (2017). *Annual Report 2017, Bangkok. Tourism Authority of Thailand Website*. Retrieved September 23, 2024, from <https://www.tourismthailand.org/AboutThailand/About-TAT/TAT-Informative>.